

LEKI W OBROTCIE POZAAPTECZNYM

Izabela Libera

Coraz więcej Polaków kupuje leki OTC w hipermarketach, drogeriach, sklepach osiedlowych czy na stacjach benzynowych. Do ich zakupu poza apteką zachęca łatwa dostępność czy cena. Farmaceuci od dawna zwracają uwagę na konsekwencje takiego rozwiązania.

Naczelna Izba Aptekarska zwróciła się do Prezydenta Andrzeja Dudy z prośbą o pomoc w rozwiązaniu problemu stale poszerzającej się sfery obrotu lekami. Członkowie NIA chcieliby, by w trosce o zdrowie publiczne stanął razem z farmaceutami po stronie polskich pacjentów, którzy zasłu-

gują na taką samą ochronę, jak obywatele innych państw Unii Europejskiej. Ich zdaniem „ze względu na bezpieczeństwo zdrowotne obywateli konieczne jest podjęcie zdecydowanych działań legislacyjnych. Obrót lekami w sklepach ogólnodostępnych stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia Polaków i musi być zastąpiony obrotem w aptekach. (...) Tylko w aptekach są właściwe warunki do ich przechowywania i tylko tam pacjenci uzyskują fachową, rzetelną informację o nabywanym leku” – dodają podpisani pod listem: Grzegorz Kucharczewicz, były już prezes NRA i Marek Jędrzejczak, były wiceprezes Rady.

Izba dodatkowo postuluje nowelizację Ustawy Prawo farmaceutyczne poprzez m.in. dodanie w art. 71 nowego ust. 1a, który miałby stanowić o tym, iż poza aptekami oraz punktami aptecznymi produkty lecznicze mogą być wydawane jedynie w najmniejszych dopuszczonych do obrotu opakowaniach. Wśród postulatów wymienić można także wprowadzenie obowiązku szkoleń dla pracowników sklepów, którzy sprzedają leki, przynajmniej raz na 6 lub 12 miesięcy, czy właściwego przechowywania leków, w sposób zamknięty, np. w szklanych gablotach i wydawanie ich przez uprawnione osoby.

Na polskim rynku farmaceutycznym jest bowiem coraz więcej leków, które pacjent może kupić bez recepty. Aptekarze podczas konferencji 11 marca w Warszawie na temat patologii rynku farmaceutycznego przypomnieli, że w 1991 roku w sprzedaży pozaaptecznej było jedynie 11 leków. Obecnie jest ich już ponad 3 tysiące. W założeniu rynek pozaapteczny miał ułatwiać szybki dostęp pacjentów do podstawowych leków. W sklepach, na stacjach benzynowych czy w kioskach miały być dostępne wybrane substancje aktywne, w niewielkich opakowaniach i bezpiecznych dawkach.

Leki nie tylko z apteki

Według zapisu Ustawy z dnia 6 września 2001 roku Prawo farmaceutyczne, zawartego w artykule 23a ust. 1 wskazano, iż produkty lecznicze dopuszczone do obrotu otrzymują jedną z następujących kategorii dostępności:

- 1) wydawane bez przepisu lekarza – OTC;
- 2) wydawane z przepisu lekarza – Rp;
- 3) wydawane z przepisu lekarza do zastrzeżonego stosowania – Rpz;
- 4) wydawane z przepisu lekarza, zawierające środki odurzające lub substancje psychotropowe, określone w odrębnych przepisach – Rpw;
- 5) stosowane wyłącznie w lecznictwie zamkniętym – Lz.

Ustawodawca dopuszcza zatem obrót lekami bez recepty lekarskiej. W dalszej części ww. ustawy, w art. 68 wskazano, że obrót detaliczny produktami leczniczymi prowadzony jest w aptekach ogólnodostępnych, z zastrzeżeniem jednak przepisów ust. 2, art. 70 ust. 1 i art. 71 ust. 1.

Właśnie na podstawie art. 71 ust. 1 ustawodawca dopuścił sprzedaż pozaapteczną leków wskazując, że poza aptekami i punktami aptecznymi obrót detaliczny produktami leczniczymi wydawanymi bez przepisu lekarza, z wyłączeniem produktów leczniczych weterynaryjnych, mogą prowadzić: sklepy zielarsko-medyczne, sklepy specjalistyczne zaopatrzenia medycznego, sklepy ogólnodostępne – zwane dalej „placówkami obrotu pozaaptecznego”.

Legislator zobowiązał jednocześnie ministra właściwego do spraw zdrowia, by określił wykazy produktów leczniczych, które mogą być dopuszczone do obrotu w placówkach obrotu pozaaptecznego oraz w punktach aptecznych, a także kwalifikacje osób wydających produkty lecznicze w placówkach obrotu pozaaptecznego, oraz wymagania, jakim powinien odpowiadać lokal i wyposażenie placówek obrotu pozaaptecznego i punktu aptecznego – uwzględniając bezpieczeństwo stosowania produktów leczniczych oraz wymagania dotyczące przechowywania i dystrybucji produktów leczniczych w tych placówkach.

**W 1991 ROKU
W SPRZEDAŻY
POZAAPTECZNEJ
BYŁO JEDYNI
11 LEKÓW. OBECNIE
JEST ICH JUŻ PONAD
3 TYSIĄCE.**

Preparaty dopuszczone do obrotu pozaaptecznego wymieniono w załącznikach do rozporządzenia Ministra Zdrowia z 22 października 2010 roku w sprawie wykazu produktów leczniczych, które mogą być dopuszczone do obrotu w placówkach obrotu pozaaptecznego oraz punktach aptecznych.

**WŚRÓD
POSTULATÓW
APTEKARZY
WYMIENIĆ MOŻNA
WPROWADZENIE
OBOWIĄZKU
SZKOLEŃ DLA
PRACOWNIKÓW
SKLEPÓW
SPRZEDAJĄCYCH
LEKI,
PRZYNAJMNIEJ
RAZ NA 6 LUB 12
MIESIĘCY, CZY
WŁAŚCIWEGO
PRZECHOWYWANIA
LEKÓW.**

Obejmują one wykazy substancji czynnych dopuszczonych do sprzedaży w różnych placówkach obrotu pozaaptecznego. Osobne listy utworzono dla punktów aptecznych, sklepów zielarsko-medycznych oraz sklepów ogólnodostępnych i sklepów specjalistycznego zaopatrzenia medycznego. Sklepy ogólnodostępne, drogerie i stacje benzynowe mogą zatem w Polsce handlować wybranymi lekami wydawanymi bez recepty, jeżeli ich zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej obejmuje obrót produktami leczniczymi.

Wymagania w zakresie lokalu i przechowywania leków

Apteka obowiązana jest do spełnienia ustawowo określonych wymogów dotyczących warunków lokalowych, wyposażenia oraz wymagań w zakresie zatrudnienia osób kompetentnych do wydawania produktów leczniczych.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2009 roku w sprawie kwalifikacji osób wydających produkty lecznicze w placówkach obrotu pozaaptecznego, a także wymogów, jakim powinien odpowiadać lokal i wyposażenie tych placówek oraz punktów aptecznych, zawiera tylko podstawowe wytyczne, jakie powinny spełniać lokale oraz wyposażenie punktów aptecznych i sklepów zielarsko-medycznych.

Wobec punktów aptecznych rozporządzenie wskazuje konkretne warunki, które muszą być zachowane, jak np. prowadzenie punktu w odrębnym budynku lub wydzielonym lokalu, ze sprecyzowanymi wymogami odnośnie lokalizacji oraz w których ściany i podłogi muszą być łatwe do utrzymania w czystości. Podmioty prowadzące punkty apteczne zobowiązane są również do zapewnienia przechowywania produktów leczniczych w sposób gwarantujący zachowanie ich we właściwej jakości określonej przez podmiot odpowiedzialny ze szczególnym uwzględnieniem zakresu temperatury i wilgotności. Konieczne jest także spełnienie wymagań dotyczących budowy takiego punktu, jak choćby izba ekspedycyjna, wyznaczone miejsce, magazyn lub magazyny służące do przechowywania produktów leczniczych (§ 3, 4 i 7 rozporządzenia).

Również sklep zielarsko-medyczny musi odpowiadać podobnym, choć mniej rygorystycznym, wymogom (określonym w § 3, 6 i 7 rozporządzenia).

W sklepach specjalistycznych zaopatrzenia medycznego i sklepach ogólnodostępnych nie sprecyzowano konkretnych wymagań lokalowych, ogólnie określono jedynie, że muszą zapewniać przechowywanie produktów leczniczych w sposób gwarantujący zachowanie ich właściwej jakości określonej przez podmiot odpowiedzialny lub farmakopeę, ze szczególnym uwzględnieniem zakresu temperatury i wilgotności oraz zabezpieczenia przed bezpośrednim dostępem dla dzieci.

Widać zatem istotną różnicę, co do wymogów stosowanych dla poszczególnych placówek obrotu pozaaptecznego, co może niekorzystnie odbić się na jakości sprzedawanych leków.

Fachowy personel

Ustawa Prawo farmaceutyczne wskazuje też, iż sklepy zielarsko-medyczne mogą być prowadzone wyłącznie przez farmaceutę, technika farmaceutycznego oraz absolwenta kursu II stopnia z zakresu towaroznawstwa zielarskiego lub przedsiębiorców zatrudniających wymienione osoby jako kierowników tych placówek. Rozporządzenie precyzuje natomiast, że w sklepach zielarsko-medycznych osoby wydające produkty lecznicze muszą posiadać tytuł zawodowy magistra

farmacji, lekarza, pielęgniarki, technika farmaceutycznego lub równorzędne kwalifikacje lub co najmniej wykształcenie średnie i wiedzę z zakresu: farmakologii, farmakognozji, anatomii i fizjologii człowieka, dietytyki i fizjologii żywienia, towaroznawstwa zielarskiego, rodzajów, sposobu znakowania opakowań, znaczenia instrukcji używania lub ulotki informacyjnej, zasad prawidłowego przechowywania i obrotu produktami leczniczymi oraz postępowania w przypadku reklamacji i wstrzymania lub wycofania z obrotu, udzielania pierwszej pomocy.

W sklepach specjalistycznych zaopatrzenia medycznego i sklepach ogólnodostępnych osoby wydające produkty lecznicze muszą posiadać jedynie wiedzę z zakresu zastosowania sprzedawanych produktów leczniczych, przechowywania sprzedawanych produktów leczniczych nabytą z informacji zawartych w ulotkach załączonych do produktów leczniczych.

Jak widać, różnica w kwalifikacjach osób sprzedających produkty lecznicze w sklepach zielarsko-medycznych od osób w sklepach specjalistycznych zaopatrzenia medycznego i sklepach ogólnodostępnych jest zasadnicza, nie mówiąc już o farmaceutach zatrudnionych w aptekach.

Przeterminowane, wycofane lub wstrzymane

Leki przeterminowane podlegają utylizacji na koszt podmiotu wprowadzającego je do obrotu. Sklepy ogólnodostępne nie mają jednak obligatoryjnego obowiązku podpisywania umów z firmami prowadzącymi utylizację leków ani prowadzenia dokumentacji z tym związanej. Wątpliwe jest także, jak szybko informacje o wycofaniu lub wstrzymaniu danego leku docierają do personelu tego rodzaju punktów. Personel sklepu ogólnodostępnego nie ma obowiązku sprawdzania aktualizacji na stronie Głównego Inspektoratu Farmaceutycznego. Hurtownie mają obowiązek ich przekazywania i wywiązują się z tego, najczęściej dołączając stosowne pismo do faktury. Jednakże jak często asortyment w postaci leków zamawiany jest przez tego typu punkty?

Kontrola

Organem uprawnionym do kontroli obrotu lekami w placówkach obrotu pozaaptecz-

nego jest Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna. Opiniuje ona o warunkach lokalowych placówek, w których sprzedawane są leki, przy czym odpowiednie zezwolenia niezbędne są tylko w przypadku punktów aptecznych i sklepów zielarsko-medycznych. Zważywszy na to, że sprzedaż leków w kioskach, supermarketach i na stacjach benzynowych jest bardzo powszechna, trudno oczekiwać częstych kontroli we wszystkich miejscach, gdzie leki powinny być odpowiednio przechowywane, ekspozowane i magazynowane.

Przedstawiciele Naczelnej Izby Aptekarskiej wskazują właśnie na realne problemy kontroli przestrzegania i tak bardzo ogólnikowych i niewielkich wymagań w sklepach ogólnodostępnych, wskazując, iż „Krytycznym elementem związanym z obrotem produktami leczniczymi w sklepach ogólnodostępnych jest brak nadzoru nad źródłami ich zakupu, co wyklucza ten kanał dystrybucji produktów leczniczych. Dopuszczenie obrotu produktami leczniczymi w sklepach ogólnodostępnych niesie za sobą zagrożenie dostarczania pacjentom produktów leczniczych nieodpowiadających ustalonym wymaganiom jakościowym. Brak nadzoru farmaceuty nad prowadzonym w tych placówkach obrotem produktami leczniczymi uniemożliwia prowadzenie obrotu zgodnie z wymaganiami określonymi w Ustawie Prawo farmaceutyczne oraz odpowiednimi aktami wykonawczymi”. Dodają też, że wzorem dla rynku polskiego powinny być inne państwa Unii Europejskiej, które wprowadziły istotne ograniczenia w sprzedaży leków poza

**PERSONEL SKLEPU,
W KTÓRYM
SPRZEDAWANE
SĄ LEKI, NIE MA
OBOWIĄZKU
SPRAWDZANIA
INFORMACJI O ICH
WYCOFANIU LUB
WSTRZYMANIU NA
STRONIE GŁÓWNEGO
INSPEKTORATU
FARMACEUTYCZNEGO.**

**SKLEPY
OGÓLNODOSTĘPNE
NIE MAJĄ
OBOWIĄZKU
PODPISYWANIA
UMÓW Z FIRMAMI
PROWADZĄCYMI
UTYLIZACJĘ LEKÓW
ANI PROWADZENIA
DOKUMENTACJI
Z TYM ZWIĄZANEJ.**

aptekami, a leki powinny wrócić do aptek. Przemawia za tym ważny interes społeczny. Tylko bowiem w aptekach są właściwe warunki do przechowywania leków i tylko tam pacjenci uzyskają fachową, rzetelną informację o nabywanym leku. NIA podkreśla także w swej wypowiedzi, iż liczba sklepów ogólnodostępnych jest tak duża, iż uprawnione podmioty nie mogą z przyczyn obiektywnych sprawować nad nimi jakiegokolwiek kontroli, zarówno w zakresie przechowywania produktów leczniczych, jak i ich wydawania.

Izabela Libera

Radca prawny, prowadzi własną kancelarię od 2005 r., współpracowała z wiodącymi polskimi kancelariami prawnymi. Posiada kilkunastoletnie doświadczenie w obsłudze spółek handlowych oraz prowadzeniu sporów sądowych. Zajmuje się prawem cywilnym, w tym prawem nieruchomości i służebnościami, prawem farmaceutycznym i procedurą cywilną. Jest mediatorem Polskiego Centrum Mediacji.

Nierówne traktowanie, zmiany

Obecne regulacje różnicują obowiązki i odpowiedzialność poszczególnych podmiotów, tj. aptek i sklepów ogólnodostępnych, prowadzących obrót tymi samymi produktami leczniczymi, co stanowi naruszenie zasady równego traktowania. Ograniczenie obrotu lekami do placówek takich jak apteki, punkty apteczne, sklepy zielarsko-medyczne czy sklepy specjalistycznego zaopatrzenia medycznego umożliwi faktycznie nadzorowanie obrotu lekami przez organy nadzoru farmaceutycznego.

Propozycje zmian w tym zakresie ma również resort zdrowia. Nie chodzi jednak o to, by całkowicie wyeliminować z obrotu pozaaptecznego leki. Te stosowane doraźnie nadal powinny być dostępne w sprzedaży w sklepach i na stacjach benzynowych. Resort chce jednak, by były one sprzedawane w małych opakowaniach, np. po 2-4 tabletki. Bowiem leki, które mogą wywoływać poważne działania niepożądane i interakcje, nie powinny być tak powszechnie dostępne, jak to obecnie ma miejsce. Często można się spotkać z poglądem, że jeśli dany preparat można kupić wszędzie, to jest on bezpieczny i nie warto czytać ulotki ani dawkować go według zaleceń producenta. Należy jednak mieć na względzie, że leki nie są produktami konsumpcyjnymi. Przy przewlekłym stosowaniu mogą doprowadzać do nieodwracalnych zmian w tkankach ustroju. Dlatego też zarówno postulaty Naczelnej Izby Aptekarskiej, jak i propozycje Ministerstwa Zdrowia uznać należy za godne poparcia. ■

HYLO® EYE CARE

Kompletny system nawilżania i pielęgnacji oczu.

HYLO®-FRESH

HYLO®-COMOD®

HYLO®-GEL

HYLO®-CARE®

HYLO®-PARIN®

HYLO®-PROTECT

Czas kwitnienia?

preparaty antyalergiczne firmy **URSAPHARM**
skuteczne przeciwko wszystkim typom alergii ocznych

hysan®
aerosol do pielęgnacji nosa

hysan® woda morską
w aerosolu do nosa

hysan®

Dobry dla Twojego nosa

hysan® maść do nosa

hysan® aerosol do nosa

hysan® krople do nosa

Otodolor® krople do uszu

Wyroby medyczne oznaczone znakiem CE

www.ursapharm.pl